

В. В. Міндер, І. О. Сидоренко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

СИСТЕМА ВИДОВОГО РОЗКРИТТЯ ПАРКОВИХ ПЕЙЗАЖІВ У ЯРУЖНО-БАЛКОВИХ УМОВАХ СКЛАДНОГО РЕЛЬЄФУ КИЄВА

Проаналізовано систему видового розкриття паркових пейзажів у яружно-балкових умовах складного рельєфу Голосіївського парку культури і відпочинку ім. М.Т. Рильського у Києві. Закладено три дослідні пішохідні маршрути загальною протяжністю 4490 м. Складено схеми чергувань різних типів просторів на обраних маршрутах з визначенням кількості змін чергувань світла і тіні. Проаналізовано за кількісним складом відкриті, напіввідкриті та закриті простори. На пішохідних маршрутах обрано дев'ять видових точок та охарактеризовано їх за горизонтальним кутом спостереження, глибинами проглядання паркових картин, наявністю композиційних елементів, характером розкриття перспектив. Композиційні особливості цієї паркової території, залежно від умов складного рельєфу та наявних насаджень, характеризуються замкнутою системою видового розкриття паркової композиції, більшістю коротких і середніх глибин перспектив та відсутністю кругових кутів огляду. З'ясовано, що на маршрутах переважають закриті типи просторів. Встановлено, що система видового розкриття паркових пейзажів не має певного ритму зміни кадрів. Наведено пропозиції щодо можливостей покращення паркової композиції із обов'язковим збереженням наявних глибин та багатоплановості паркових картин.

Ключові слова: паркова композиція; пейзажна картина; кут горизонтального огляду; глибина перспективи.

Вступ. Досить розчленований характер рельєфу правобережної частини міста Києва призвів до використання непридатних для будівництва ділянок в ролі системи озеленених територій загального користування. Нині близько 80 % загальної площі парків Києва містять складні умови рельєфу і локалізовані у п'яти адміністративних районах (Minder & Sydorenko, 2014).

Взаємозв'язок простору, площини і об'єму визначається об'ємно-просторовою композицією і виражає загальні закономірності формування паркового середовища. Виявлення особливостей та естетичних переваг ландшафту міських паркових територій в умовах складного рельєфу вимагає вивчення об'ємно-просторової структури насаджень. Особливо важливим у цих умовах є аналіз системи видового розкриття пейзажних картин парку, індивідуальність та візуальні взаємозв'язки яких визначають різноманітні форми рельєфу.

Вплив складних умов рельєфу на структуру міського парку вивчали О. М. Микуліна (1966), В. В. Бауліна (1971, 1974), А. П. Вергунов (1980, 1991), З. А. Ніколаєвська (1989) та ін. Питання класифікації просторової структури паркової та лісопаркової території, з розподілом її на відкриті, напіввідкриті і закриті простори, висвітлені у працях І. Д. Родічкіна (1958), С. М. Паленгреєр (1963), О. К. Блиновського (1971), І. О. Богової (1988), Л. М. Фурсової (1988). Формування та сприйняття паркового пейзажу досліджували Ю. К. Киричко (1969), І. О. Косаревський (1976, 1977).

Мета дослідження – проаналізувати систему видового розкриття паркових пейзажів в умовах складного рельєфу.

Матеріали та методи дослідження. Об'єктом дослідження була територія Голосіївського парку культури і відпочинку (ПКіВ) ім. М. Т. Рильського міста Києва, що розташована у яружно-балковій системі річки Горихуватки. Ширина дна яру не перевищує 80-100 м. Складний рельєф має природний перепад висот до 69 м. Загальна площа дослідного об'єкта становить 140,9 га і характеризується лісопарковим типом насаджень.

Сучасні насадження Голосіївського ПКіВ ім. М. Т. Рильського формують відкриті (14 %), напіввідкриті (12 %) і закриті (74 %) простори (Kovalevskyi, Sydorenko & Sobotovych, 2008).

Парк створено на базі природних дубово-грабових лісів. На цей час дуб звичайний представлений тільки на площі близько 15 % насаджень парку. На решті території він утворює перший ярус із 200-300-літніх екземплярів і має вкрай низьку зімкненість або повністю випав. Тому, за запасом, переважає граб звичайний, значною мірою представлений насадженнями поросльового походження (Klyumenko, 2011).

Для дослідження території об'єкта використано методику, яка ґрунтується на системному підході натурального обстеження, факторного і композиційного аналізу. В її основу покладено аналіз чергування різних типів просторів за Ю. К. Киричком (Kirichek, 1969) та І. О. Боговою, Л. М. Фурсовою (Bogovaja & Fursova, 1988). Типи лісопаркових ландшафтів визначено за класифікацією І. Д. Родічкіна (Rodichkin, 1958). Пейзажні види вздовж маршруту охарактеризовано за горизонтальним кутом спостереження (перспективний (до 30 °), секторний (до 60 °), діорамний (до 120 °), панорамний (до 240 °), круговий (до 360 °) (Kroggius, 1979)), за глиби-

Цитування за ДСТУ: Міндер В. В., Сидоренко І. О. Система видового розкриття паркових пейзажів у яружно-балкових умовах складного рельєфу Києва. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(4). С. 66–70.

Citation APA: Minder, V. V., & Sydorenko, I. O. (2017). System of Species Composition of Park Landscapes in the Ravine-Gully Locality of the Complex Relief of Kyiv. Scientific Bulletin of UNFU, 27(4), 66–70. <https://doi.org/10.15421/40270414>

ною перспективного розкриття пейзажів (короткі – до 50 м, середні – до 100 м і далекі – понад 100 м (Вогова-жа & Fursova, 1988)). Проведено дослідження трьох основних пішохідних маршрутів загальною протяжністю 4490 м (рис. 1). На кожному з маршрутів обрано видові точки, з яких розкриваються характерні пейзажі паркової території.

Обговорення отриманих результатів. Центральний кільцевий маршрут I (див. рис. 1) бере початок від центрального входу у парк й охоплює плато, де розміщені пам'ятник М. Рильському, фонтан та атракціони. Має протяжність 1580 м із загальним перепадом висот 20 м. У ході аналізу маршруту встановлено, що з одного боку закритий простір займає 41 %, напіввідкритий – 27 %, відкритий – 32 %, з протилежного відповідно – 69 %, 15 % та 16 %. Частота зміни світла і тіні становила 26 разів (рис. 2). Закриті простори маршруту I сформовані за рахунок штучно створеного мішаного насадження з переважанням дуба червоного у верхніх час-

тинах маршруту, штучних грабово-кленових насаджень у поєднанні із схилами північної експозиції крутизною 10-20°. Досить замкненим місцем на маршруті є дорога, повз якої ліворуч пролягає підпірна стіна місцями заввишки 2 м, що стримує схил східної експозиції крутизною близько 20°, закріплений одноярусним грабовим насадженням. Праворуч дорогу обмежує схил західної експозиції, для закріплення якого використано акацію білу і тополю тремтячу – деревні види, що дають рясну кореневу поросль. Напіввідкриті простори представлені низькоповнотними насадженнями: на початку маршруту – поодинокими екземплярами туї західної, формованими грабами звичайними та віковими дубами; у середині – штучно створеним одноярусним насадженням сосни звичайної повнотою 0,3-0,4, в якому розміщені дитячі майданчики та мотузковий парк; зрідженим грабовим насадженням поросльового походження протяжністю 240 м, через яке проглядається звивисте русло р. Горіхуватки.

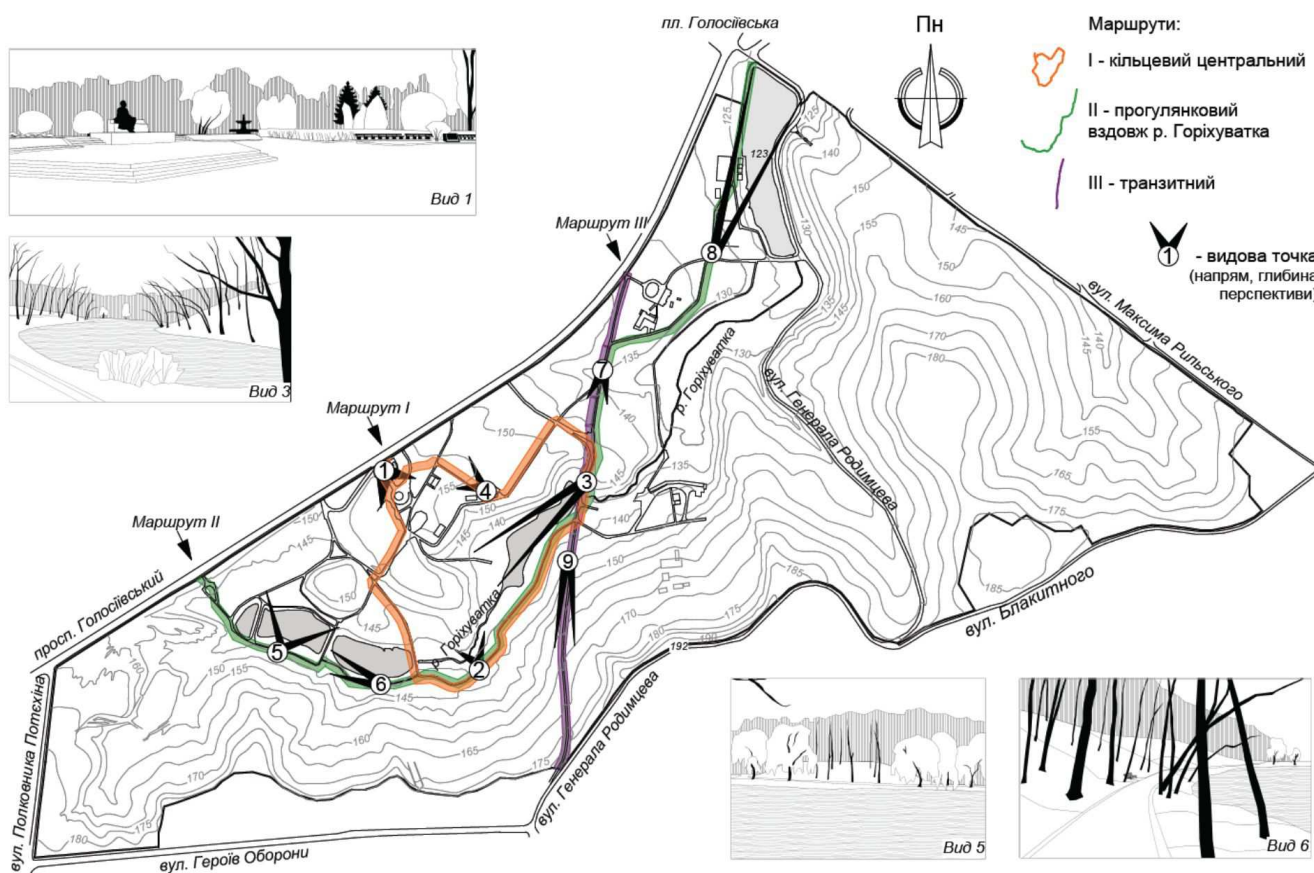

Рис. 1. План-схема розташування видових точок на пішохідних маршрутах Голосіївського ПКіВ ім. М.Т. Рильського

Відкриті простори на цьому маршруті представлені майданчиками (пам'ятник М. Рильському, фонтан, атракціони), двома ставками витягнутої форми та галявиною. Четвертий став, через вигини берегової лінії, розкривається поступово, під час поздовжнього руху.

На цьому маршруті виділено чотири видові точки. Видова точка 1 (див. рис. 1, вид 1) розташована на центральному вході у парк і характеризується найширшим горизонтальним кутом панорамного типу (145°), проте має коротку глибину проглядання – 40 м. Активним є передній план перспективи, який охоплює пам'ятник М. Рильському, на середньому плані – фонтан та геометричні форми граба звичайного, туї західної, ялини звичайної. Пейзажний вид точки 2 розкривається на

р. Горіхуватку через напіввідкритий простір і характеризується секторним кутом огляду, що становить 40°, а також найкоротшою глибиною перспективи – 25 м. Видова точка 3 (див. рис. 1, вид 3) має перспективний (25°) кут горизонтального огляду та далеку глибину проглядання (270 м). Цей вид – цікава багатопланова перспектива, де спостерігаються мальовничі береги водойми, берегові схили з обох сторін і на задньому плані – екземпляри верби білої, на фоні дубово-кленово-грабового насадження. Видова точка 4 вирізняється діорамним (90°) кутом огляду та короткою глибиною перспективи – до 30 м. Глибина проглядання обмежується переважанням закритого простору та наявністю ресторану.

Основна частина прогулянкового маршруту II (див. рис. 1) пролягає по тальвегу, вздовж русла р. Горіхуватки. Його напрям повторює окреслення берегової лінії і передбачає споглядання усієї системи штучно створених ставків. Загальна довжина обраного маршруту становить 1960 м з перепадом висот 27 м. З одного боку

маршруту (рис. 2) переважає закритий простір (66 %), відкритий простір становить 22 %, а найменшим зафіксовано напіввідкритий – 12 %. Інший бік вирізняється майже однаковим розподілом типів просторів – близько 30 % кожний. Частота зміни світла і тіні на маршруті становила 26 разів.

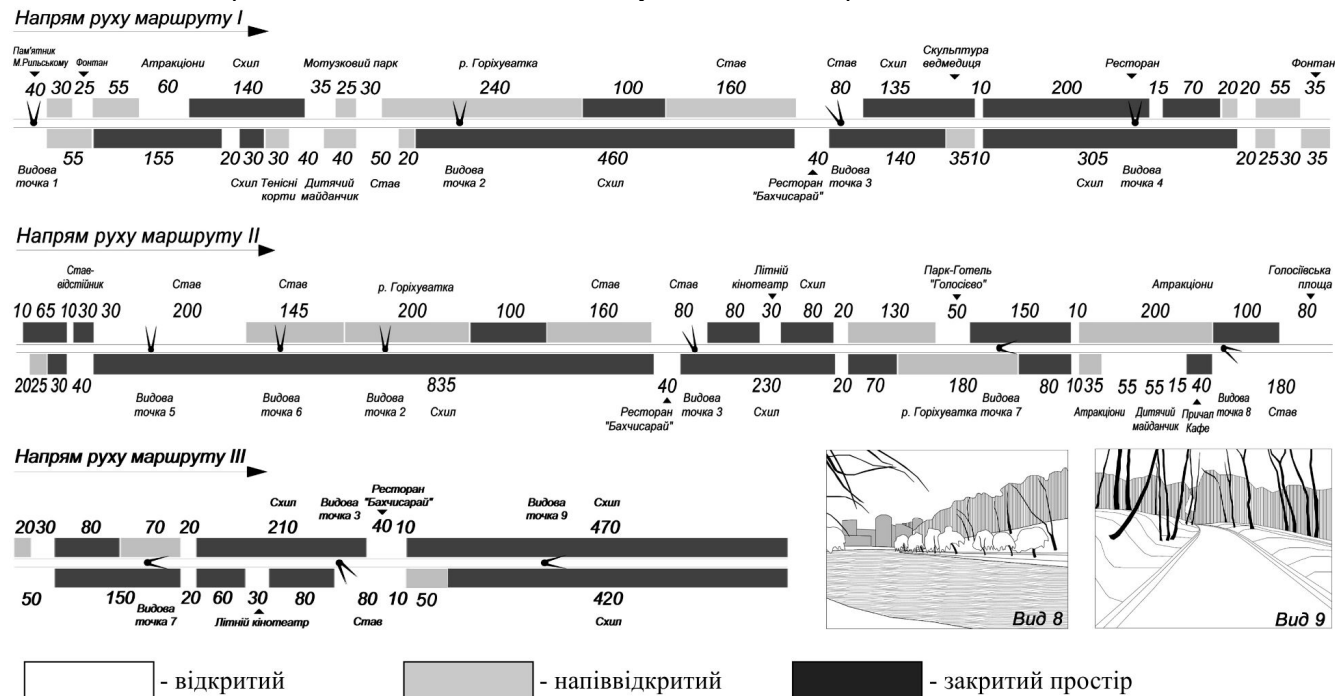

Рис. 2. Схема чергування різних типів просторів на пішохідних маршрутах (відстань, м)

Табл. Основні характеристики видових точок

№ видової точки	Розміщення на маршруті	Горизонтальний кут спостереження	Глибина проглядання, м	Наявність композиційних елементів (акцентів та домінант)	Перспектива
1	I	145° панорамний	40	пам'ятник М. Рильському, фонтан	багатопланова внутрішньо-паркова
2	I, II	40° секторний	25	р. Горіхуватка	двопланова внутрішньо-паркова
3	I, II, III	25° перспективний	270	водойма	багатопланова внутрішньо-паркова
4	I	90° діорамна	30	ресторан	двопланова внутрішньо-паркова
5	II	95° діорамний	100	водойма	багатопланова внутрішньо-паркова
6	II	20° перспективний	120	дорога, водойма	багатопланова внутрішньо-паркова
7	II, III	20° перспективний	50	дорога	однопланова внутрішньо-паркова
8	II	20° перспективний	350	водойма	багатопланова запозичена
9	III	15° перспективний	200	дорога	двопланова внутрішньо-паркова

Замкнені простори сформовані схилами північної і північно-західної експозиції з крутизною 15-30°, а також кленово-грабовими насадженнями місцями повною до 0,7-0,8 із підліском, переважно із бузини чорної.

Уздовж маршруту напіввідкритий тип простору спостерігається біля першого ставка-відстійника, що заріс самосівом верб ламкої і білої, ясеня зеленого та клена ясенелистого, підлісок – бузина чорна. Далі вздовж берегової лінії третього ставу його формують поодинокі екземпляри граба звичайного. У нижній частині маршруту напіввідкритий простір формують з одного боку – штучно створені культури дуба звичайного та з іншого – мішане насадження з переважанням горіхів грецького, сірого та чорного.

Відкриті простори на цьому маршруті представлені ставками, майданчиками біля споруд, атракціонами та дитячим майданчиком. Другий і третій ставки мають західно-східну орієнтацію, а отже – водне дзеркало і схил південної експозиції освітлені тут упродовж всього дня. Затіненими є схили північної експозиції, тому тут бажаним є введення видів із світлою кроною.

На цьому маршруті закладено шість видових точок (див. рис. 1, 2, табл.), дві з яких збігаються із видовими точками на маршруті I (видова точка 2, 3), що вже описані. Початок маршруту характеризується частою зміною коротких картин, які не мають композиційних акцентів. Виділена видова точка 5 (див. рис. 1, вид 5) на другий став шириною 50-60 м має діорамний кут спос-

тереження 95°, що по ширині обмежується дамбами з обох боків ставу. Має середні перспективи 65-100 м, що обмежуються пагорбом із штучними насадженнями дуба звичайного на протилежному березі водойми. Видова точка 6 (див. рис. 1, вид 6) спрямована на третю водойму, що за своєю площею і конфігурацією подібна до попередньої. Через напіввідкритий простір пейзажні види з цієї точки характеризуються перспективними (20°) кутами огляду. З видової точки 6 відкриваються далекі перспективи до 120 м завдяки включенню у паркову картину галявини на протилежному боці ставу.

Кінець маршруту II характеризується відкриттям нижнього найбільшого за площею ставу (див. рис. 2, вид 8). За рахунок витягнутої форми ставу, відзначено неширокі кути огляду до 20° перспективного типу. Став розміщений із півночі на південь, тому його західний рівнинний берег з невисокими спорудами добре освітлений вранці, а ввечері сприймається темним силуетом. Протилежний східний берег найефектніше сприймається в години заходу сонця. Він має схил із значним перепадом висот (більше 50 м), підсилений штучно створеними насадженнями, переважно із робітної псевдоакації. На п'ятий став відкриваються найбільші глибини перспектив парку – 350 м. Для уникнення монотонності пряму лінію берега оформлено поодинокими вербами білими. Особливістю цієї пейзажної картини є включення в неї міського пейзажу (площа Голосіївська).

Маршрут III (див. рис. 1) є транзитним. Він вирізняється своїм призначенням, тому є найкоротшим із досліджуваних (950 м) і найпрямішим за своєю конфігурацією. Водночас, характеризується найбільшим перепадом висот – 45 м, оскільки майже перпендикулярно перерізає яружно-балкову систему парку. З одного боку закриті простори становлять 75 %, напіввідкриті – 5 %, відкриті – 20 %, з іншого боку відповідно – 80 %, 9 % та 11 %. Частота зміни світла і тіні відбувається 10 разів (рис. 2). Початок маршруту має зв'язок із містом завдяки відкритому простору у вигляді галявини протяжністю 50 м. Далі переважають закриті і напіввідкриті простори. Середина маршруту відзначена відкритим простором четвертого ставу. Після водойми продовжується закритий простір протяжністю з обох боків маршруту. Він сформований зрідженим першим ярусом вікових дубів зімкненістю 0,1 та стиглим кленово-грабовим насадженням повнотою до 0,8 у другому ярусі.

На маршруті III зафіксовано три видові точки. Видова точка 7 закладена на початку маршруту і має перспективний кут огляду (20°) та коротку 50 м глибину перспективи, що визначається закритістю простору. Видова точка 9 (див. рис. 2, вид 9) характеризує другу половину маршруту, яка відзначається закритими просторами з обох боків, що обмежують кут огляду до 15° (перспективний тип). Дальність проглянання вздовж маршруту сягає 200 м. Цей маршрут потребує збільшення акцентів, що можливо завдяки відкриттю видів на вікові дуби, які зростають вздовж маршруту, а також розкриття видів на розташований нижче четвертий став, використовуючи можливість складного рельєфу, забезпечити споглядання території зверху-вниз.

Висновки:

1. Складний яружно-балковий рельєф території Голосіївського ПКіВ ім. М. Т. Рильського зумовлює замкнену

систему видового розкриття паркової композиції, де найбільшу увагу звернено на дно яру – штучно створений каскад ставків, що визначає основу пейзажного типу планування цього парку. Візуальна ізоляваність внутрішнього простору формує локальну композицію кожної паркової водойми.

2. Кожен маршрут характеризується певним розподілом типів просторів. Маршрути I і II за цією характеристикою є подібними: закритий простір становить 40-60 %, напіввідкритий – 15-30 % та відкритий – 20-35 %. На маршруті III закритий простір становить до 80 %, а на два інших типи припадає тільки 20 %. Зміна чергувань світла і тіні на центральному кільцевому маршруті становить 26 разів на 1580 м, на прогулянковому маршруті – 26 разів на 1960 м і на транзитному – 10 разів на 950 м.
3. Система видового розкриття паркових пейзажів не має певного ритму зміни кадрів, оскільки ця територія сформована на основі природного лісопаркового ландшафту. Замкненість території спричинила формування здебільшого коротких (25-50 м) і середніх (до 100 м) глибин паркових пейзажів на досліджуваних маршрутах. Найглибші перспективи розкриваються вздовж четвертого (270 м) і п'ятого (350 м) ставків. У цих умовах рельєфу кути огляду переважно перспективні (15-25°), секторні (40°) та діорамні (90-95°). Панорамні кути спостереження (145°) зафіксовано у центральній частині парку. Кругових кутів огляду в умовах яружно-балкової системи парку не виявлено. Досить важливим у цих умовах є збереження наявних глибин та багатоплановості паркових картин.
4. У досліджуваному парку можливості рельєфу використано недостатньо: через щільну структуру насаджень відсутня система споглядання з верхніх частин схилу на дно яру. Затемнені схили північних експозицій потребують введення світлокронних видів рослин. На транзитному маршруті можливе збільшення акцентів завдяки розкриттю видів на зростаючі вздовж маршрут вікові дерева дуба звичайного.

Перелік використаних джерел

- Bogovaja, I. O., & Fursova, L. M. (1988). *Landshaftnoe iskusstvo*. Moskva: Agropromizdat. [in Russian].
- Kirichek, Ju. K. (1969). Landshaftnye kompozicii dendroparka "Trostanec". *Gradostroitelstvo. Landshaftnaja arhitektura*, 36-45. Kiev. [in Russian].
- Klymenko, Yu. O. (2011). Otsinka stanu parkovykh nasadzen ta rozrobka shliakhiv yikh optymizatsii (na prykladi Holosiivskoho parku im. M.T. Rylskoho u Kyievi). *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi aharnoi akademii*, 2, 39-44. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2011/02/39.pdf>
- Kovalevskyi, S. B., Sydorenko, I. O., & Sobotovych, A. L. (2008). Features of landscape planning structure in Golosiivskyi park by the name of M.T. Rylskyi. *Scientific Bulletin of UNFU*, 18(12), 37-44. Retrieved from: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2008/18_12/37_Kowalewski_18_12.pdf.
- Krogus, V. R. (1979). *Gorod i relief*. Moskva: Strojizdat. [in Russian].
- Minder, V. V., & Sidorenko, I. O. (2014). The Territorial Distribution of Parks with Complex Relief in Kyiv. *Scientific Bulletin of UNFU*, 24(5), 41-46. Retrieved from: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_5/9.pdf.
- Rodichkin, I. D. (1958). *Kompozicija lesoparkovogo landshafta*. Kiev: Gosstrojizdat USSR. [in Ukrainian].

СИСТЕМА ВИДОВОГО РАСКРЫТИЯ ПАРКОВЫХ ПЕЙЗАЖЕЙ В ОВРАЖНО-БАЛОЧНЫХ УСЛОВИЯХ СЛОЖНОГО РЕЛЬЕФА КИЕВА

Проанализирована система видовой раскрытия парковых пейзажей в овражно-балочных условиях сложного рельефа Голосеевского парка культуры и отдыха им. М. Ф. Рильского в Киеве. Заложены три опытных пешеходных маршрута общей протяженностью 4490 м. Составлены схемы чередования различных типов пространств на избранных маршрутах с определением количества изменений чередования света и тени. Проанализированы по количественному составу открытые, полукрытые и закрытые пространства. На пешеходных маршрутах избраны девять видовых точек и охарактеризованы по горизонтальным углам наблюдения, глубинам просматриваемости парковых картин, характеру раскрытия перспектив. Композиционные особенности данной парковой территории, в зависимости от условий сложного рельефа и существующих насаждений, характеризуются замкнутой системой видовой раскрытия парковой композиции, большинством коротких и средних глубин перспектив и отсутствием круговых углов обзора. Преобладающими на маршрутах выявлено закрытые типы пространств. Установлено, что система видовой раскрытия парковых пейзажей не имеет определенного ритма смены кадров. Приведены предложения по возможностям улучшения парковой композиции с обязательным сохранением существующих глубин и многоплановости парковых картин.

Ключевые слова: парковая композиция; пейзажная картина; угол горизонтального обзора; глубина перспективы.

V. V. Minder, I. O. Sydorenko

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

SYSTEM OF SPECIES COMPOSITION OF PARK LANDSCAPES IN THE RAVINE-GULLY LOCALITY OF THE COMPLEX RELIEF OF KYIV

Identifying the features and benefits of the aesthetic landscape of urban park area in a complex terrain is especially important to analyze park landscapes. Based on the examination hiking trails scheme is drawn in different types of spaces. The definitions of quantitative indicators of specific points that are characterized by horizontal angle of observation, seeing the depth, and presence of composite elements were chosen. Consequently, the complex terrain ravine-gully was led research area to the closed system of specific disclosure park composition. Routes I and II concerning their characteristics are similar: a closed space is within 40-60 %, half exposed – 15-30 % and exposed – 20-35 %. On the route III closed space is 80 % and the other two types account for only 20 %. The most common change alternations of light and shade occur at the central circular route and is 26 times to 1580 m, to a lesser appeared to change on a walking route – 26 times at 1960 meters and the lowest – 10 times to 950 m transit route. System of specific disclosure park landscapes has a certain rhythm personnel changes, as this area is formed on the basis of natural forest park landscape. Isolation area caused the majority of the formation of short (25-50 m) and medium (100 m) depths park landscapes. The deepest prospects exposed along the fourth (270 m) and fifth (350 m) ponds. In these conditions, viewing angles relief in most perspective (15-25 °), sectoral (40 °) and dioramic (90-95 °). A panoramic observation angle (145 °) is recorded in the central part of the park. Quite important in these conditions is difficult topography and depth of existing conservation park enigma pictures. As a result, the authors have made some proposals for improving the park composition capabilities, including software systems viewing the bottom of the ravine on top of the slope, creating a composite accents by disclosure species growing along transit route by ancient trees and oak input darkened slopes of northern exposures light crown species.

Keywords: park composition; landscape picture; horizontal viewing angle; depth of perspective.

Інформація про авторів:

Міндер Вікторія Володимирівна, здобувач, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна. **Email:** vika.minder@bigmir.net

Сидоренко Ірина Олександрівна, канд. біол. наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна. **Email:** i_sido@ukr.net